

O'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISH UCHUN UZOQ YO'LI VA XITOIY TAJRIBASI

Sunnatova S.B.

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti,
Xalqaro iqtisodiyot fakulteti magistranti

E-mail: sabrina.sunnatova02@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonning Jahon Savdo Tashkiloti (JST)ga a'zo bo'lish yo'lidagi harakatlari uning kuzatuvchanligi maqomi, Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlaridan qaysilari JST ga a'zo bo'lgan va bu ularga qanday ta'sir qilganligi, investitsiyalar hajmi ortganligi va import – eksport haqida so'z yuritiladi. Metodologiya qismida esa qanday qilib Xitoyning JST ga a'zo bo'lishidan avvalgi va keyingi YaIM miqdorini ekonometrik tahlilini ko'rishimiz mumkin. Unda JST ga a'zo bo'lish mamlakat iqtisodiyotiga qanday darajada bog'liqligi korrelyatsiya koeffitsientlari bilan ochib berilgan. Shuni ham inobatga olish kerakki, ekonometrik tahlil natijalarida ko'plab natijalar batafsil yoritib berilgan. Undan so'ng esa O'zbekistonning JST ga qo'shilishi uchun kerakli tavsiyalar va ko'nikmalar berilgan..

Kalit so'zlar: JST, YaIM, O'zbekiston, Xitoy, investitsiya, model, ekonometrika, taraqqiyot.

Abstract: In this article, Uzbekistan's efforts to become a member of the World Trade Organization (WTO), its status as an observer, which of the countries of China and Central Asia have become members of the WTO and how this has affected them, there is talk about increased investments and import-export. In the methodology part, we can see how the econometric analysis of China's GDP before and after joining the WTO. It reveals the extent to which membership in the WTO depends on the country's economy with correlation coefficients. It should also be taken into account that many results are detailed in the results of the econometric analysis. After that, necessary recommendations and skills were given for Uzbekistan to join the WTO.

Key words: WTO, GDP, Uzbekistan, China, investment, model, econometrics, development.

Аннотация: В данной статье рассматриваются усилия Узбекистана по вступлению во Всемирную торговую организацию (ВТО), его статус наблюдателя, какие из стран Китая и Центральной Азии стали членами ВТО и как это на них повлияло, Речь идет об увеличении инвестиций и импорта-экспорта. В методологической части мы можем увидеть, как проводился эконометрический анализ ВВП Китая до и после вступления в ВТО. Выявляет степень зависимости членства в ВТО от экономики страны с помощью коэффициентов корреляции. Следует также учитывать, что многие результаты детализируются в результатах эконометрического анализа. После этого были даны необходимые рекомендации и навыки для вступления Узбекистана в ВТО.

Ключевые слова: ВТО, ВВП, Узбекистан, Китай, инвестиции, модель, эконометрика, развитие.

O'zbekiston Jahon Savdo Tashkiloti (JST)ga a'zo bo'lish uchun 1994-yilda Jahon Savdo Tashkiloti (JST) ni tashkil etish to'g'risidagi bitim imzolangan yili ariza

bergan. JST global savdoning 98% ni samarali tartibga soladi va 2016-yil holatiga ko'ra 164 a'zo davlatni o'z ichiga oladi. Hozirda 20 dan ortiq davlat JST ga a'zo bo'lish bo'yicha muzokaralar olib bormoqda, jumladan, O'zbekiston ham. O'zbekistonning JST ga a'zo bo'lish jarayoni hamon davom etmoqda va JST tarixidagi eng uzoq davom etgan a'zolik muzokaralaridan biridir. Sababi JST ning O'zbekistonni qabul qilishni istamasligida emas. Aksincha, muddatning uzaytirilishi O'zbekistonning qo'shilish jarayonini davom ettirmaslik tanlovi bilan bog'liq. Hukumatning JST ga a'zo bo'lish istagi vaqt o'tishi bilan pasayib ketdi, chunki hukumat JST ga a'zo bo'lishning afzalliklari haqida ishonchsiz edi. Biroq, O'zbekistondagi so'ngi siyosiy o'zgarishlar, ayniqsa, 2016-yilda yangi prezidentimiz hokimiyatga kelganlaridan so'ng, O'zbekistonning global miqyosdagi siyosiy va iqtisodiy ochiqligiga umid uyg'otdilar. Ushbu o'zgarishlardan kelib chiqqan holda, mamlakatimiz JST ga a'zo bo'lishi kutilmoqda.

O'zbekiston Sobiq Ittifoq davlatlari orasida birinchi bo'lib JST ga a'zo bo'ldi. Ammo JST ishchi guruhlar bilan to'rt marta maslahatlashuvdan so'ng O'zbekistonning a'zo bo'lish jarayoni oldinga siljimadi. Hozirgi vaqtda O'zbekiston Ozarbayjon, Belarus, Turkmaniston bilan bir qatorda JST ga a'zo bo'lmagan yagona davlatlar hisoblanadi.

1-jadval. Sovet davlatlarining JST ga a'zo bo'lish holati

Mamlakat	Ariza yuborilgan yil	A'zolik yili
Armaniston	1993	2003
Ozarbayjon	1997	Muzokarada
Belarusiya	1993	Muzokorada
Gruziya	1996	2000
Qozog'iston	1996	2015
Qirg'iziston	1996	1998
Moldaviya	1993	2001
Rossiya	1993	2001
Tojikiston	2001	2013
Turkmaniston	-	Boshlanmagan
Ukraina	1993	2008
O'zbekiston	1994	muzokarada

Muzokaralarning sekin sur'ati O'zbekistonda tashqi savdo bo'yicha siyosat ustuvorliklarining o'zgarishi natijasidir. 1994-1995- yillarda ba'zi bir liberallashtirish islohotlaridan so'ng hukumat proteksionistik savdo siyosatini tanlashga qaror qildi. Bu savdo shartlarining yomonlashuviga javob bo'ldi. Hukumat valyuta nazorati orqali importni qisqartirdi. 1996-yilda import o'rnini bosish dasturini ishga tushirdi. Hukumat valyuta konvertatsiyasiga kirishni cheklash orqali "keraksiz" importni cheklashni davom ettirdi va "xohlagan" importni rag'batlantirdi. Bu siyosat keyinchalik "Traqqiyotning o'zbek modeli" deb nomlandi.

Proteksionistik siyosatning ta'siri ikki tomonlama edi. Ayrim ekspertlar O'zbekistonning global inqirozga bo'lgan munosabatini olqishladi, chunki mamlakat inqirozdan eng kam ta'sir ko'rgan. O'zbekiston global inqiroz davrida o'sish sur'ati eng yuqori bo'lgan davlatlar qatoriga kirdi. Boshqa tomondan, iqtisod, xususan tashqi savdo ustidan kuchli hukumat nazorati korruptsiyaning kuchayishiga sharoit yaratib, boshqaruvning yomonlashuviga va iqtisodiy samarasizlikka olib keldi.

2016-yil O'zbekiston tarixida muhim voqea bo'ldi. Birinchi Prezident Islom Karimov kutilmaganda olamdan o'tganidan so'ng, yangi prezident Shavkat Mirziyoyev siyosat va siyosat sohasida istiqbolli iqtisodiy debyut qildi. Hukumat keng ko'lamli iqtisodiy islohotlarni, jumladan, tashqi savdo sohasida ham e'lon qildi.

Bundan tashqari, u tashqi hamkorlikka e'tibor qarata boshladi, bu proteksionizmdan uzoqlashish sifatida qabul qilinadi. Mirziyoyev mintaqaviy hamkorlikni O'zbekiston uchun ustuvor yo'nalish deb e'lon qilib, qo'shni davlatlarga ko'p marotaba tashrif buyurgan. 2017-yil sentabr oyida yangi hukumat barcha import qiluvchilar uchun teng imkoniyat yaratib, valyuta cheklovlarini olib tashladi - davlatga tegishli bo'ladimi yoki xususiy bo'ladimi - 2017-yil sentyabr oyida hukumat eksportchilar uchun cheklovlarni yengillashtirdi. Bu o'zgarishlar 2017-yilda O'zbekiston tashqi savdo aylanmasining taxminan 20 foizga o'sishiga olib keldi. Ekspertlar hamjamiyatida bu chora-tadbirlar to'g'ri yo'nalishdagi qadam ekanligi va iqtisodiy islohotlar aholi farovonligini oshirishga olib kelishi haqida yakdil fikr mavjud.

Ekonometrik analiz.

Hozirgi paytda iqtisodiy fan va amaliyot amaliy matematika yutuqlaridan tobora kengroq foydalanmoqda, ularni ilmiy tadqiqotlar qurolidan murakkab xo'jalik masalalarini samarali hal qilishning muhim vositasiga aylantirmoqda. Zamonaviy iqtisodiyot nazariyasi ham mikrodarajada, ham makrodarajada tabiiy, zaruriy element sifatida matematik modellar va usullarni o'z ichiga oladi. Matematikadan iqtisodiyotda foydalanish iqtisodiy o'zgaruvchilar va obyektlarning eng muhim, ahamiyatli bog'lanishlarini ajratishga va formal tasvirlashga, iqtisodiyot nazariyasining qoidalari, tushunchalari va xulosalarini aniq va lo'nda bayon qilishga imkon beradi.

Biz bu tadqiqotni amalga oshirish mobaynida ekonometrik tahlil metodidan foydalandik. Ekonometrik usullar oddiy an'anaviy usullarni inkor etmasdan, balki ularni yanada rivojlantirishga va obyektiv o'zgaruvchan natija ko'rsatkichlarini boshqa ko'rsatkichlar orqali muayyan tahlil qilishga yordam beradi. Ekonometrik usullarning va kompyuterlarning milliy iqtisodiyotni boshqarishda afzalliklaridan biri shundaki, ular yordamida modellashtiruvchi obyektga omillarning ta'sirini, natija ko'rsatkichiga resurslarning o'zaro munosabatlarini ko'rsatish mumkin. Bu esa o'nlab tarmoqlar va minglab korxonalarda ishlab chiqarish natijalari va milliy iqtisodiyotni ilmiy asosda prognozlashtirish va boshqarishga imkon beradi.

Ekonometrik modellashtirish iqtisodiy ko'rsatkichlarni o'zgarish qonuniyatlarini, tendentsiyalarni aniqlash natijasida ekonometrik modellar yordamida iqtisodiy jarayonlarni rivojlanish va prognozlash yo'llarini belgilaydi. Bizga bu metodni qo'llash va ekonometrik tahlil qilishimiz uchun ko'plab ma'lumotlar kerak bo'ladi. Bu ma'lumotlarni quyida keltirib o'tamiz. Natijalar qismida esa Ekonometrik metodimizdan olingan natijalar va tahlillar batafsil berib o'tilgan.

Quyida metodimizda foydalanilgan jadval va ma'lumotlar bilan tanishamiz. JSTga a'zo bo'lish JST va a'zo davlat o'rtasida intensiv muzokaralarni talab qiladigan siyosiy jarayondir. Qo'shilgan mamlakat o'z iqtisodiyotini xalqaro raqobat uchun ochishi talab qilinadi va qo'shilish shartlari har bir holatda farq qilishi mumkin bo'lsa-da, o'z bozorlariga erkin kirishni ta'minlashga rozi bo'ladi.

Mamlakat JSTga a'zo bo'lgandan so'ng, savdoni keyingi cheklashlarga yo'l qo'yilmaydi, aks holda mamlakat savdo hamkorlarining oqibatlariga duch kelishi mumkin - amalda liberallashtirish qaytarib bo'lmaydi.

JSTga yangi a'zo bo'lgan davlatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, ularning JSTga a'zo bo'lishidan iqtisodiy foyda ayniqsa uzoq muddatda sezilishi mumkin. Biroq, qo'shilishning darhol siyosiy foydalari bor, chunki u qo'shilayotgan mamlakat hukumatiga o'z qonunchiligini yaxshilashga va JST qonunchiligi bo'yicha majburiyatlarga murojaat qilish orqali o'zini manfaatli guruhlardan himoya qilishga yordam beradi. Darhaqiqat, qo'shilish hukumatga bozor tamoyillariga qat'iy amal qilish, barqaror savdo va sarmoyaviy muhitni yaratishga yordam beradi.

O'zbekistonda allaqachon proteksionizm bilan kechgan liberallashtirish urinishlari bo'lgan. Shu bois O'zbekistonning yangi rahbariyati liberallashtirish islohotlarini davom ettirish bo'yicha e'lon qilingan qat'iylik tez orada amaliy harakatga aylanishiga ishonch hosil qilishi kerak. JSTga a'zo bo'lish islohot jarayoni muvaffaqiyatli bo'lishini va keyinchalik uni qaytarib bo'lmasligini ta'minlash uchun juda muhimdir.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston tashqi savdosi o'rtacha import tariflari bo'yicha Janubiy Kavkaz va Markaziy Osiyoning boshqa davlatlariga qaraganda ancha yopiq. O'zbekiston import uchun 0-30% gacha bo'lgan bojlarni qo'llaydi. Birlamchi yoki oraliq tovarlar uchun nol yoki pastroq bojlar va yakuniy mahsulotlar uchun yuqori stavkalar qo'llaniladi. Mahalliy ishlab chiqarilgan tovarlar bilan raqobatlashadigan ayrim mahsulotlarga qo'shimcha importga xos aktsiz bojlari solinadi. Masalan, avtomobillarga qo'llaniladigan bojlar (import tarifi va maxsus aktsiz solig'i) avtomobilning import qiymatining 100% dan oshadi.

Yuqoridagi o'rtacha ta'rif stavkalarini ko'rsatadigan raqamlar to'liq voqeani aytib bermaydi, chunki ular savdo uchun tarifsiz to'siqlarni hisobga olmaydi. Yuqorida ta'kidlanganidek, O'zbekiston o'tgan davrda (1996-2003, 2007-2016) import hajmini kamaytirish uchun valyuta ayirboshlash cheklovlarini qo'llagan. Import cheklovlari ichki narxlarning oshishiga olib keldi va bozorlarga salbiy ta'sir ko'rsatdi va ba'zi korxonalar kulrang iqtisodiyotga o'tishdi. Valyuta birjalaridagi cheklovlar ham investorlarni mamlakatdan uzoqlashtirdi, chunki xorijiy ishlab chiqaruvchilar o'z daromadlarini vataniga qaytarish imkoniyatlari haqida

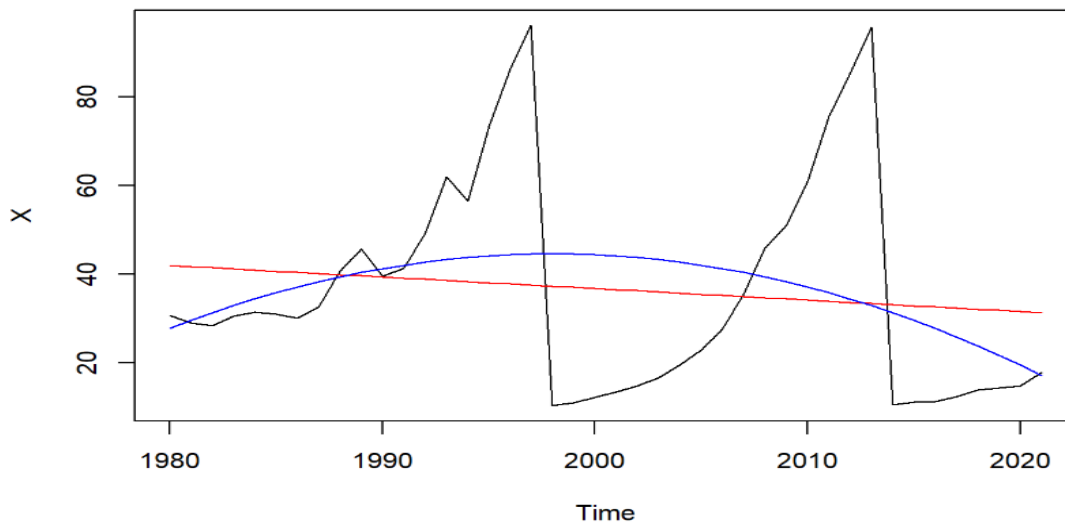
tashvishlanishlari kerak edi. Yomon boshqaruv ko'rsatkichlari qonun ustuvorligi va korrupsiya sohasida ham O'zbekistonga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning nisbatan past darajasiga olib keldi. Darhaqiqat, O'zbekistonda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar mintaqadagi barcha mamlakatlar orasida eng past ko'rsatkichdir (2-jadval).

2-jadval . O'zbekiston va boshqa davlatlarning aholi jon boshiga to'g'ri keladigan xorijiy investitsiyalar hajmi

Mamlakat	1997-2006-yillar	2007-2016-yillar
Armaniston	60	172
Ozarbajjon	282	423
Belarusiya	25	210
Gruziya	81	311
Qozog'iston	193	672
Qirg'iziston	14	82
Moldaviya	33	86
Rossiya	67	303
Tojikiston	12	29
Turkmaniston	56	580
Ukraina	43	119
O'zbekiston	5	24

JSTga a'zo bo'lish import bo'larini mintaqaviy o'rtacha darajaga tushirishni talab qilishi mumkin. O'zbekiston muayyan tarmoqlar uchun imtiyozlar va o'tish davrlarini saqlab qolishga harakat qilishi mumkin. Biroq, ta'riflarning umumiy qisqarishini kutish mumkin. Keling bu borada Xitoy qanday yo'l tutganini bir ko'rib chiqaylik.

Xitoy YaIM hajmi JSTga qo'shilishdan avval va keyin yillarda aniqlandi.

So'nggi 40 yildagi statistika va tendentsiya

Ushbu koeffitsientning keyingi 3 yil uchun prognozi bo'yicha ham tahlillar o'tkazildi . **Sodda model** bizga quyidagi ko'rsatkichlarni ko'rsatdi

##	Point Forecast	Lo 80	Hi 80	Lo 95	Hi 95
## 2022	17.82	-7.784139	43.42414	-21.33815	56.97815
## 2023	17.82	-18.389720	54.02972	-37.55799	73.19799
## 2024	17.82	-26.527669	62.16767	-50.00391	85.64391

Prognozdan ko'rinib turibdiki, agar biz 80% ehtimollik bilan yuqori umidlarga tayansak, keyingi 3 yil ichida foydalanish samaradorligi koeffitsienti oshishi mumkin, ammo bu qiymatlar rivojlangan mamlakatlarga qaraganda ancha past ekanligini hisobga olish kerak.

Natijalar va ularning tahlili.

Jahon Savdo Tashkilotiga qo'shilganidan keyin 20 yil ichida Xitoy tashqi savdo hajmini to'qqiz baravar oshirdi va AQShdan oldinda eng yaxshi o'yinchi bo'ldi, biroq davlat korxonalarini isloh qilish bo'yicha kam muvaffaqiyatga erishdi. Arzon ishchi

kuchi bilan qurollangan Xitoy 2001-yil dekabr oyida JSTga a'zo bo'lganidan beri jahon zavodi rolini o'z zimmasiga olib, eksport hajmini barqaror oshirib bordi. Shuningdek, tariflarni bosqichma-bosqich pasaytirish orqali importni oshirdi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va taraqqiyot bo'yicha konferentsiyasiga ko'ra, 2001 yildan 2020-yilgacha uning eksporti 870 foizga, import esa 740 foizga oshdi. Savdoning umumiy qiymati 810% ga oshdi, bu umumiy global savdoning 180% o'sishidan ancha tezroq. 2001-yil 11-dekabrda Xitoy rasmiy ravishda Jahon Savdo Tashkilotiga (JST) qo'shildi, bu Xitoyning islohoti va ochilishida va sotsialistik modernizatsiya harakatida muhim bosqich bo'ldi. O'tgan yigirma yil ichida Xitoy JST bo'yicha o'z majburiyatlariga to'liq rioya qildi va o'zining ochilishini davom ettirdi, bu esa Xitoyning rivojlanish to'liqlinini faollashtirdi. Xitoyning JSTga a'zo bo'lgandan keying YaIM miqdori qanchalik ortganini 3-jadvalda ko'rishimiz mumkin.

3-jadval. Xitoy YaIM hajmi JSTga qo'shilishdan avval va keyin

YIL	Avval	Yil	Keyin
1980	306165314855,846	2001	1339400897153,44
1981	289576581830,449	2002	1470557654824,11
1982	283928672988,111	2003	1660280543870,95
1983	304748904221,289	2004	1955346768757,64
1984	313728547706,897	2005	2285961149904,26
1985	309835803013,587	2006	2752118657221,64
1986	300514204520,969	2007	3550327803024,69
1987	327089403146,073	2008	4594336785752,06
1988	407844670393,058	2009	5101691124358,41
1989	456289122063,159	2010	6087191746738,57
1990	394565747349,055	2011	7551545703518,14
1991	413375445354,473	2012	8532185381696,43
1992	493136961883,002	2013	9570471111847,82
1993	619111946511,628	2014	10475624944290,1
1994	564321854521,013	2015	11061572618594,7
1995	734484834573,582	2016	11233313730288,5

1996	863749314718,538	2017	12310491333980,9
1997	961601980984,623	2018	13894907857925,9
1998	1029060747620,65	2019	14279968506242,8
1999	1094010482677,39	2020	14687744162801
2000	1211331651829,85	2021	17820459508852,2

Ko'rib turganingizdek Xitoy JSTga qo'shilganining dastlabki 4-yilidayoq YaIM hajmi 1 trln dollarga ko'tarilmoqda. So'nggi 20 yillikda esa bu sonlar deyarli 18 trln dollarga o'sdi. Bu holatni ekonometrik tahlil qilib ko'radigan bo'lsak quyidagi natijalarga erishamiz.

Xitoyning JSTga qo'shilishdan avvalgi va keyingi ko'rsatkichlarini tahlil qilar ekanmiz JSTga a'zo bo'lish mamlakat YaIM miqdoriga to'g'ri va juda kuchli bog'langanligini ko'rsatdi. Bu shu anglatadiki, o'rtacha xatolik juda ham kam miqdorlarda ekanini ko'rsatayotganini ko'rishingiz mumkin. Bu modelimiz ishonchliligini yanada orttiradi. Xitoyning JSTga kirishining katta ahamiyati JSTga a'zo bo'lish Xitoy va jahon iqtisodiy tizimi o'rtasidagi munosabatlarni tubdan o'zgartirdi, chunki bu Xitoyga o'zining qiyosiy ustunliklarini to'liq o'ynashga, xalqaro mehnat taqsimotida chuqur ishtirok etishga va eng muhim savdo va investitsiya sohasiga tez rivojlanishiga imkon berdi. JSTga a'zo bo'lish Xitoyning global iqtisodiy boshqaruvdagi ishtiroki uchun yaxshi sharoitlarni ta'minladi va Xitoyning xalqaro ta'siri o'sishda davom etdi. Ichki iqtisodiy tizimni isloh qilishga samarali yordam berdi, bozor ishtirokchilarining hayotiyligini rag'batlantirdi va iqtisodiy rivojlanish salohiyatini bo'shatdi. Imkoniyatlar va xavflar O'zbekiston JSTga a'zo bo'lish natijasida yuzaga keladigan ma'lum xavflarga duch kelishi mumkin, chunki savdoni erkinlashtirish g'oliblar va yutqazuvchilarni keltirib chiqarishi mumkin. Iste'molchilar tanlovning ko'payishi, tovarlar sifatining yaxshilanishi va narxlarning pasayishidan foyda ko'radi. Bundan tashqari, mamlakat xizmat ko'rsatish sohasini liberallashtirishdan foyda ko'rishi mumkin. Masalan, moliya va qurilish sohalarida xizmatlar bozoriga kirish imkoniyatini berish mamlakatga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni ko'paytirishi va shu bilan yangi ish o'rinlari va o'sish imkoniyatlarini yaratishi mumkin. Boshqa tomondan, importning ortishi bilan raqobatlashayotgan ishlab chiqaruvchilar yutqazuvchi tomonda bo'lib, zaif tarmoqlar bozorni tark etishga majbur bo'ladi. Bu qisqa muddatda mahalliy

sanoat uchun yo'qotishlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shunday bo'lsada, mamlakat uzoq muddatda yaxshiroq ahvolda bo'lishi mumkin, chunki u raqobatbardosh ustunlik sohalariga ixtisoslashgan bo'ladi. Deyarli barcha mahalliy sanoat tarmoqlari, ayniqsa qattiq himoyalangan sanoat, raqobat kuchayishi mumkin bo'lgan tarmoqlar qatoriga kiradi.

Avtomobilsozlik, kimyo va to'qimachilik sanoati hamda qishloq xo'jaligi sohasi zarar ko'rishi mumkin bo'lganlar qatoriga kiradi. Ishsizlikning ko'payishi nuqtai nazaridan ijtimoiy oqibatlar qo'shimcha moliyaviy yuklarni keltirib chiqaradi. Bu yerda davlat investitsiyalarini oshirish yoki ishsizlik sxemalarini kuchaytirish yechim bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, O'zbekiston JSTga a'zo bo'lganidan keyin tuzatish xarajatlariga duch keladi, bu esa tashqi savdo bilan shug'ullanuvchi institutlarga katta sarmoya kiritishni talab qiladi. Oshkoralik va qonun ustuvorligini ta'minlash, mulk huquqini himoya qilish, shuningdek, boshqaruv institutlari sifatini oshirish muammoli bo'ladi. Bundan tashqari, JSTga a'zo bo'lish xorijiy raqobatning kuchayishi ta'sir ko'rsatadigan yon manfaat guruhlari tomonidan qarshilikka duch kelishi mumkin. Bunday holda, hukumat islohotlar bo'yicha o'z majburiyatlarini sinab ko'rishi va proteksionistik manfaatlar guruhlari bilan muzokaralar olib borish uchun echimlarni topishi kerak bo'ladi. Xatarlar va imkoniyatlarni tegishli metodologiya va usullar bilan baholash kerak. Muayyan tarmoqlar uchun JSTga kirishni iqtisodiy baholash sifatli statistik ma'lumotlarni talab qiladi. Biroq, O'zbekistonga oid statistik ma'lumotlarning sifati ekspertlar tomonidan ko'pincha shubha ostiga olinadi. Tarmoqlar bo'yicha tashqi savdo vaqt seriyalari ma'lumotlari umuman mavjud emas, bu esa, albatta, ta'sirni baholashni qiyinlashtiradi.

Xulosa va tavsiyalar.

O'zbekistonning JSTga borgan yo'li bozor islohotlarining sustligi tufayli uzoq davom etgan. Mamlakat tashqi zarbalarga javoban proteksionizmni tanladi. Proteksionistik siyosat, garchi iqtisodiy inqiroz davrida ma'lum afzalliklarga ega bo'lsa-da, chuqur bozor islohotlarini o'tkazishga imkon bermagani uchun, umuman olganda, yuqori xarajatlarni keltirib chiqardi. Tashqi savdo cheklanganligicha qoldi va mamlakatning to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar uchun jozibadorligi mintaqaning qolgan qismiga nisbatan past edi. Biroq, rahbariyat o'zgarishi bilan davom etayotgan islohotlarga optimizm bor. JSTga a'zo bo'lish O'zbekiston uchun boshqa sovet davlatlariga qaraganda ko'proq foyda keltirishi mumkin. O'zbekiston

iqtisodiy jihatdan ancha yopiq va mintaqa davlatlari orasida aholi jon boshiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi bo'yicha eng past o'rinda turadi. Import bojlarini pasaytirish iste'molchilarga ko'proq tanlov imkoniyatini beradi va takomillashtirilgan huquqiy va institutsional baza tufayli investitsion oqimlar oshishi mumkin. Eng muhimi, JSTga a'zo bo'lish bozor islohotlarini yanada o'tkazish imkonini beradi, bu esa mamlakatning orqaga chekinishini qiyinlashtiradi, balki imkonsizdir. O'zbekistondagi iqtisodiy islohotlar tarixini hisobga olsak (islohotlar ortidan proteksionizm), islohotlarning orqaga qaytish xavfini istisno qilib bo'lmaydi.

Shuning uchun quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

- JSTga a'zo bo'lish bo'yicha muzokaralarni tezlashtirish kerak;
- Ichki bozorlarda raqobatni ta'minlash uchun import bojlarini kamaytirish kerak;
- Tashqi savdo va investitsiyalar to'g'risidagi qonun hujjatlarini xalqaro standartlarga mos ravishda takomillashtirish;
- Tashqi ishtirokchilar O'zbekistonning savdo siyosatidagi islohotlarni kuchli qo'llab-quvvatlashi, zaruratga qarab texnik va moliyaviy yordam ko'rsatishi zarur;
- Savdo siyosatini isloh qilish va O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishiga ko'maklashish tashqi ishtirokchilarning siyosiy hujjatlarida (masalan, Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyoga nisbatan strategiyasida) aks ettirilishi kerak. JSTga a'zo bo'lish O'zbekiston uchun bozor islohotlarini ilgari surish va ularni qaytarib bo'lmaydigan qilish uchun muhim ahamiyatga ega. Ochiq, shaffof va rivojlanayotgan iqtisodiyotga ega bo'lgan O'zbekiston JSTga a'zo bo'lganidan keyin xalqaro biznes uchun yanada jozibador bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sabirov X.N. Ekanometrika II. O'quv qo'llanma. "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi" 2022, 430 bet.
2. Pomfret, Richard. 2020. "O'zbekiston va Jahon savdo tashkiloti". <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> ga qarang. 2(1): 54–61. DOI: <https://doi.org/10.16997/srjed.35>
3. Umirdinov Alisher va Valijon To'raqulov. 2019. "Markaziy Osiyodagi proteksionizmning so'nggi tayanchi: O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishidan keyingi avtosanoati". Savdo, huquq va taraqqiyot 11(2): 301–33.

4. A Akhrorjon. (2022). Reasons, problems and consequences for the accession of the Uzbek economy to the WTO. International scientific conference "Topical issues of the economy in modern ...
5. A Akhrorjon. (2022). Uzbekistan and the World Trade Organization management system. International scientific conference "Topical issues of the economy in modern ...
6. A Abdullaev. (2022). O'zbekiston iqtisodiyoti uchun jstga a'zo bo'lish sabab muammo va natijalari. Raqamli texnologiyalar va ta'lim istiqbollari 1 (2), 113-121
7. A Akhrorjon, K Zumradkhan. (2022). The impact and results of membership of the wto on the education system. Educational Research in Universal Sciences 1 (5), 24-32

